

РОЗДІЛ 2 ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94-327 (94)«19»

ЗНАЧЕННЯ СПІВПРАЦІ АВСТРАЛІЇ З РЕГІОНАЛЬНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ АТР ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ЯК КРАЇНИ «СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ»

IMPORTANCE OF AUSTRALIAN COOPERATION WITH THE APR REGIONAL ORGANIZATIONS FOR THE ESTABLISHMENT AS A "MIDDLE-POWER" COUNTRY

Галаджій О.В.,
аспірант

*ДУ «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»*

Для посилення власних позицій в Азії Австралія обрала шлях налагодження мережі двосторонніх договорів із країнами регіону. Проте через велику територію АТР та її економічний потенціал найкращим варіантом для економічного розвитку стало долучення до роботи регіональних форумів, таких як АСЕАН або АТЕС. Завдяки розширенню співпраці з іншими країнами в межах регіональних організацій, Австралія посилила своє значення в регіоні, спираючись не тільки на двосторонню співпрацю, але й отримуючи свою вигоду з інтересів країн регіону. Австралія використала фактор географічної відокремленості для нарощення достатнього економічного потенціалу, щоб стати однією з найпотужніших економік і членом G-20.

Ключові слова: Австралія, регіональна політика, Азійсько-Тихоокеанський регіон, АСЕН, АТЕС, G-20, Китай, США, економіка, дипломатія, держави «середньої сили».

Для усиления своих позиций в Азии Австралия избрала путь создания сети двусторонних договоров со странами региона. Однако из-за большой территории и экономического потенциала АТР наилучшим вариантом для экономического развития стало участие в региональных форумах, таких как АСЕАН или АТЭС. Благодаря расширению сотрудничества со странами-участниками этих форумов, Австралия увеличила свое значение в регионе, опираясь на интересы многих стран региона. Используя географическое положение, менее чем за полвека Австралия смогла из колонии превратиться в одну из 20 крупнейших экономик мира, став членом G-20.

Ключевые слова: Австралия, региональная политика, Азиатско-Тихоокеанский регион, АСЕН, АТЭС, G-20, Китай, США, экономика, дипломатия, государства «средней силы».

To strengthen its own position in Asia, Australia chose the path of establishing a network of bilateral agreements with the countries of the region. However, the best way for economic development for Australia was the admission to the work of regional forums, such as ASEAN or APEC, because of the great territory and economic potential of the APR. By expanding cooperation with countries in the regional organizations, Australia has increased its importance in the region, relying not only on bilateral cooperation but also on the interests of many countries in these organizations. Given the geographical isolation of Australia, and its economic potential it became possible for the colony to become one of the top-20 economies in the world for less than half a century, becoming a member of the G-20 for a record time

Key words: Australia, regional policy, Asia-Pacific region, ASEN, APEC, G-20, China, USA, economy, diplomacy, states of "middle power".

Постановка проблеми. У 1970-х рр., як результат невдоволення поразкою у війні у В'єтнамі, в Австралії назріла

криза зовнішньої політики. Уряд пішов на зміну зовнішньополітичної стратегії. На цей час припадає період пошуку

Австралією свого місця на міжнародній арені, а зовнішня політика була зорієнтована на співпрацю зі США та союзниками й активну участь у міжнародних проблемах, проте в результаті було вирішено долучатись до регіональних відносин в Азії.

Інтеграція в АТР була логічним здійсненням зовнішньополітичної стратегії – створення нових відносин з країнами Азії, з якими Австралія раніше мало контактувала. Це дало можливість розширити вплив країни в регіоні АТР й зміцнити власну безпеку. Наприкінці ХХ ст. АТР пережив кілька економічних криз, а велику роль у виході з них зіграли регіональні організації, до яких у тому числі долучилась Австралія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтеграції Австралії в АТР наприкінці ХХ ст. не розглядалася докладно в українській історіографії. Натомість деякі вчені привертають увагу до участі Австралії в регіональних економічних форумах АСЕАН та АТЕС, або розглядають її в контексті регіональних проблем Азії. Зокрема, частково у своїх дослідженнях ці питання підіймали Б. Гончар, Н. Городня, М. Таран. У російській історіографії Австралія досліджена більш широко. Приміром, проблему Австралії в АТР досліджували В. Архіпов, Е. Фірсон та А. Рудницький. Найбільше ця тема розроблена в англійських дослідженнях. Зокрема, остання чверть ХХ ст. розглядається як становлення австралійської політики регіоналізму та її формування Австралії як держави «середньої сили».

Формулювання цілей статті. Завданнями публікації є визначення зовнішньополітичної діяльності Австралії, яка забезпечила їй участь у роботі регіональних організацій АТР, а також формування способів взаємодії Австралії в межах цих організацій для посилення впливу в регіоні та здобуття статусу країни G-20.

Виклад основного матеріалу. Інтерес Австралії до співпраці з країнами Азії постійно зростав після Другої світової війни. Проте проблемою залишався

ізоляціонізм Австралії та її орієнтація на співпрацю із США та союзниками. Власна зовнішньополітична політика, яка би спиралася на національні інтереси, а не на інтереси країн Заходу, почалася на початку 1980-х рр.

Особливістю Австралії є її геополітичне положення в Південній частині Тихого океану та розміщення на окремому континенті. Географічна відособленість Австралії дозволяла займатися розвитком економіки та побудовою зовнішньої політики на основі торгово-економічних відносин, безпеку яких гарантують військово-морський флот і повітряні сили.

Австралія отримала можливість надавати послуги та продавати товари, на які був знаний попит у регіоні. Країна надавала значну допомогу в розбудові інфраструктури, експортувала продукцію легкої та хімічної промисловості, харчові товари, вугілля, метали тощо. У регіоні є достатня кількість країн, які обмежені у виробництві цієї продукції (Японія, Південна Корея, Індонезія), тому налагодження відносин із країнами АТР для Австралії розпочиналося саме з торгових відносин.

Першою платформою для більш активної взаємодії з країнами Азії стала Організація Договору Південно-Східної Азії (СЕАТО), заснована 1954 р. Австралією, Францією, Новою Зеландією, Пакистаном, Великою Британією, США, Філіппінами і Таїландом. Початковим етапом створення цілої мережі двосторонніх договорів стало налагодження торгових відносин із країнами АТР. Проте на відміну від участі у СЕАТО, співпраця з АСЕАН із 1967 р. принесла більше користі, давши доступ до співпраці з країнами Південно-Східної Азії. Це дало можливість доступу на нові ринки та створило підґрунтя для налагодження відносин із країнами-членами задля залучення до регіональної політики.

Австралія суттєво укріпила позиції серед країн Південно-Тихоокеанського регіону із заснуванням у 1971 р. Форуму Тихоокеанських островів, до якого уві-

йшли Австралія, Нова Зеландія, Тонго, Західне Самоа, острови Кука, Науру та Фіджі. З 1974 р. Канберра розповсюджувала вплив на Південно-Тихоокеанський регіон через цей форум шляхом втілення перших економічних програм підтримки. Завданням австралійського уряду було здобуття впливу на Фіджі – найбільш заселену тій час країну. Через співпрацю з Фіджі уряд планував розповсюджувати свій вплив на інші островні країни. Протягом 30 р. економіка членів форуму щорічно зростала в середньому на 2,5%. За оцінками економістів, таке зростання забезпечувалось австралійським інвестуванням і збільшувало залежність країн від Австралії.

Тонго, Західне Самоа, острови Кука, Науру та Фіджі входять до регіону Океанії, який називається Меланезією. Це найближча до Австралії територія Океанії, частина з якої колись була під контролем Австралійського Союзу. Відсутність організованих військових сил, за виключенням поліцейських або незначних сил самооборони, разом з економічною залежністю, дали перевагу Австралії – вона забезпечує безпеку країн форуму і опосередковано виступає їхнім представником на міжнародній арені в окремих питаннях.

Спочатку контроль над Меланезією задумувався як частина співпраці Австралії та США, проте за 30 р. Австралія отримала достатню свободу від стратегії США, щоб здійснювати власну політику в цьому мікрорегіоні. Єдина умова – політика не має йти врозріз з інтересами США. В середині 2000-х рр. Австралія вже позиціонує себе як гарант безпеки в Мікронезії. Підтримка цих країн має для Австралії велике значення на регіональних форумах, тому що це економічно найбільш розвинена частина Океанії [1, с. 72–76].

Поразка США у В'єтнамі та економічна криза 1970-х рр. остаточно підштовхнули Австралію до пошуку нових союзників в Азії. За діяльності уряду М. Фрейзера (1975–1983 рр.) стратегічними партнерами цієї країни було проголошено Япо-

нію, Південну Корею та АСЕАН. Планувалося налагодження двосторонніх відносин із країнами організації та спочатку економічне, а потім політичне співробітництво. Для Стратегії національної безпеки пріоритетним було налагодження співпраці з Індією та Китаєм як двома найбільшими країнами регіону. Співпраця передбачалась у сферах торгівлі та розвитку інфраструктури. Серед головних зовнішньополітичних завдань уряд М. Фрейзера визначив також розвиток відносин з іншими країнами АТР [2, с. 5–9].

На початку 1980-х рр. Австралія шукала ринки збуту серед країн-членів АСЕАН, намагаючись у першу чергу інвестувати в їхню інфраструктуру. Протягом 1980–1990-х рр. Австралія мала 68% експорту до країн-членів АСЕАН та приблизно 45% капіталовкладень. Завдяки географічним особливостям самого континенту та масштабному розвитку морської торгівлі, Австралія могла запропонувати багаті здобутки в розбудові інфраструктури.

Протягом 1990-х рр. рівень інвестування Австралії в проекти країн почав зменшуватися на користь збільшення експорту нових товарів, зокрема, пов'язаних з морською торгівлею (морські судна, запчастини), харчовою продукцією, хімічною та легкою промисловістю. Австралія нарощувала співпрацю в межах регіональних форумів.

Вже у 1983 р. Австралія підписала з Новою Зеландією свій перший договір про вільну торгівлю. Між двома країнами була запроваджена система субсидій та зменшено обмеження для руху товарів, зокрема харчової продукції. В 1997 та 2013 рр. до угоди були внесені доповнення, серед яких – зменшення тарифів на експорт товарів легкої промисловості та техніки, що в кінцевому результаті створює між країнами Зону вільної торгівлі [3].

Лейбористський уряд Р. Хоука (1983–1991 рр.) активно здійснював політику, яка збільшувала вплив Австралії на країни регіону. Головним партнером

уряд все ще бачив США, а не країни Азії, проте національні інтереси Австралії були визначені в АТР. Велику роль тут відіграло створення АТЕС у 1989 р. За сприяння Р. Хоука у 1989 році відбулося створення АТЕС, що суттєво полегшило комунікацію Австралії з країнами Азії. Зустрічі урядовців у форматі АТЕС не тільки дозволяли вирішити регіональні проблеми, але й перетворювали Австралію на країну, з інтересами якої треба рахуватись, і яка має певну підтримку завдяки широкій мережі двосторонніх договорів.

Протягом 1980-х рр. частка зовнішньої торгівлі Австралії з країнами АТЕС складала 67% від загальної економічної діяльності, а протягом 90-х рр. зросла до 78%. Основними партнерами Австралії стали Японія, Південна Корея, Гонконг, Китай і Тайвань. Структура торгівлі змінилась – нарощувалися об'єми торгівлі промисловими товарами і сировиною (23% і 60% відповідно). Австралія масово експортує морепродукти, енергоносії, руду, а також морські засоби пересування і техніку для виробництва. Особливо цінним було надання Австралією послуг щодо розвитку комунікацій, оскільки ця країна мала масивний досвід у сфері розвитку інфраструктури в дуже несприятливих географічних умовах [4, с. 15–18].

Проголосивши курс на інтеграцію до азійського економічного простору, Австралія позиціонувала себе як регіональна держава «середньої сили». Акцент на регіональних інтересах супроводжувався суттєвим зменшенням уваги до проблем глобального характеру. Специфічна форма «ізоляціонізму» у військовій сфері знайшла втілення в посиленні спроможності військово-морських сил, зосередженні уваги на проблемах регіональної безпеки та захисту кордонів, насамперед від нелегальної імміграції. Важливим завданням було визнано пошук власної ролі країни в балансі сил у межах АТР та налагодження співпраці з країнами, що мали пропорційний з Австралією потенціал середньої потужності [5, с. 164–171].

Міністр закордонних справ Г. Еванс (1988–1996 рр.) не раз підтверджував прагнення Австралії стати державою «середньої сили». На його думку, це природний спосіб розвитку країн АТР, як і багатостороннє залучення до вирішення проблем регіону. Проте у цього способу є свої плюси та мінуси. Перш за все, дипломатія окремої держави «середньої сили» не є достатньо потужною для забезпечення власних інтересів, проте об'єднана група здатна знайти необхідні компроміси, які задовольнять всіх, і може скласти конкуренцію на міжнародній арені.

Тому феномен держави «середньої сили» для цього регіону є достатньо природним. Навіть США та Китай, які з 1990-х рр. відновили змагання за вплив у регіоні, спиралися в першу чергу на партнерів серед держав «середньої сили» (Японія, Південна Корея, В'єтнам) [6, с. 111–115].

У грудні 1989 р. уряд П. Кітінга (20 грудня 1991 – 11 березня 1996 рр.) прийняв «Білу книгу» і включив інтеграцію Австралії до Азії в національні інтереси. Австралія на той момент вже могла називатися країною «середньої сили» і мала значний вплив у регіоні. Нова стратегія була досить ефективним планом, який передбачав ступені залучення Австралії в регіональні відносини, серед яких перший – розширення мережі економічної співпраці, аби отримувати підтримку з боку інших країн, другий – укладення двосторонніх договорів з економічними партнерами, які розширювали сферу взаємодії, і третій – залучення Австралії до вирішення проблем безпеки через участь у регіональних форумах. Протягом 1990-х рр. Австралія розширила свій вплив на країни Океанії завдяки діяльності в рамках форуму Тихоокеанських островів та участі в регіональних форумах АПЕК та АСЕАН. З моменту створення зони вільної торгівлі АСЕАН (28 січня 1992 р.), Австралія прагнула долучитися до неї, проте не була готова в економічному плані до зменшення власних тарифів і конкуренції з більш дешевими і менш якісними товарами країн-учасниць.

Процес затягнувся до 2009 р., коли Австралія та Нова Зеландія офіційно долучились до Зони вільної торгівлі АСЕАН – Австралія – Нова Зеландія. Учасниками ЗВТ з боку АСЕНА були Камбоджа, Індонезія, В'єтнам, Лаос, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд. Тільки до цього часу уряд Австралії зміг забезпечити достатній рівень відповідності цін, щоб дозволити доступ дешевих товарів країн Південної Азії на власні ринки. Новий договір скасовував митні тарифи на більшість товарів, які були ключовими в торгівлі між Австралією і країнами ПСА. Інвестування Австралії до інфраструктури країн ПСА зіграло значну роль у створенні нової Зони вільної торгівлі. Вплив на інфраструктуру та побудова нових портів та портових містечок у деяких країнах разом зі зменшенням вкладень в інші сфери забезпечило бонуси для Австралії [7].

У 1994 р. Австралія та Нова Зеландія стали членами Регіонального форуму з безпеки АСЕАН (АРФ), що дало Канберрі необхідний поштовх для визнання країною середньої сили і становлення «заступником шерифа АТР» – США. Це дозволило Австралії лобіювати інтереси США, а також ефективно захищати свої власні інтереси. У 2004 р. між країнами АСЕАН та Австралією було підписано декларацію про боротьбу з міжнародним тероризмом, а у 2007 р. складено план дій в її рамках. Це суттєво вплинуло на те, що Австралія стала однією з країн формату взаємодії АСЕН +6 та на підписання з АСЕАН Спільну Декларацію про всезагальне партнерство.

Новий договір включав співпрацю не тільки в питанні протидії тероризму, а й в торговому, культурному та безпековому. Австралія долучалась до роботи з усіх питань у політиці, економіці та культурі. Подальше співробітництво передбачало розширення форуму і розширення кола питань, якими він займався [8].

Ліберальні уряди Австралії з більшою зацікавленістю ставилися до розвитку регіонального партнерства, в той

час як лейбористи в першу чергу зосереджувалися на двосторонній співпраці зі США. Проте К. Радд (прем'єр-міністр 2007–2010 рр.) був не проти участі Австралії у форумі G-20, який вперше відбувся у 2008 р. Зустрічі «Великої двадцятки» почалися з 1999 року як відповідь на економічну кризу в Азії. У них брали участь міністри фінансів, представники центральних та найбільших банків країн-учасниць. З подачі «Великої сімки» до 2008 р. обговорювалась можливість долучення до форуму глави держав країн-учасниць.

У 2008 році на засідання G-20 вперше були запрошені глави держав та урядів країн-учасниць, а до обговорення додали політичні проблеми. Перше засідання G-20 на найвищому рівні пройшло у Вашингтоні в листопаді 2008 р. з ініціативи президентів США Дж. Буша, Франції Н. Саркозі та прем'єр-міністра Британії Г. Брауна.

Саміт підтвердив необхідність реформування основних інститутів Бреттон-Вудса – Міжнародного валютного фонду та Світового банку, і водночас необхідність підвищення їхньої ролі в боротьбі з кризою. Реформування мало полягати в збільшенні представництва країн в управлінні МВФ і Світового Банку, а підвищення їхньої ролі – в збільшенні фондування і спрощення процедур надання допомоги бідним економікам. Для Австралії на той момент це фактично був пік дипломатичних досягнень. Проте діяльність у межах G-20 повністю задовольняла Австралію в плані забезпечення економічної стабільності в АТР, членом якої вона прагнула стати з 1970-х рр. [9].

Висновки. Поразка у В'єтнамській війні, в якій Австралія прийняла участь з майже 50 тисячами солдат, з яких втратила 520 солдат вбитими і 2400 пораненими, викликала політичну кризу, і уряд Австралії з 1970-х рр. був змушений у своїй зовнішній політиці зменшити участь в операціях США до мінімуму, і шукати інше місце в міжнародній політиці. Спосіб забезпечення національних

інтересів Австралія побудувала на взаємодії з країнами АТР. Завдяки особливостям острівного географічного положення та виходячи з господарського потенціалу, Австралія використовувала економічне партнерство для побудови мережі договорів по співпраці у питаннях безпеки, культури, економіки та політики.

У 1980-х рр. уряд Австралії поставив ціллю досягнення потенціалу «середньої потужності» в Стратегії національної безпеки. Вона здійснювалась шляхом розширення економічного партнерства та долучення до роботи регіональних організацій. Австралія стала ініціатором створення організації АТЕС та найпопулярнішим прибічником лібералізації торгівлі та інвестицій у межах АТР.

Аргументуючи середньодержавний статус Австралії в міжнародних відноси-

нах, урядові кола цієї країни чітко розрізняють економічні, політичні та безпекові інтереси, знаходячи можливості для їх збалансування на основі створення сприятливого міжнародного клімату.

Основним завданням протягом багатьох років для Австралії було налагодження співпраці з АСЕАН та долучення до його діяльності. Співпраця з АСЕАН протягом десятиліть дала можливість створення вигідної для Австралії Зони вільної торгівлі та участь до вирішення регіональних проблем. Наступним кроком стала участь у форумі «Великої двадцятки» – це визнання однією з 20 найбільш потужних економік світу і можливість впливати на способи вирішення не тільки економічних, а й політичних питань на міжнародному рівні, а не тільки на регіональному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пале С.Е. Роль Австралии в Южнотихоокеанском регионе в 2000-х годах. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. М., Учреждение Российской академии наук Институт востоковедения, 2009. Выпуск 13. С. 71–80.
2. Australian Defence. November 1976. Canberra: Australian Government Publishing services, 1976. 64 p.
3. Australia – New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement / Department of the Foreign Affairs and Trade. URL: <http://dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/anzcerta/Pages/australia-new-zealand-closer-economic-relations-trade-agreement.aspx>
4. Архипов В. Австралия: наступление на Азиатские рынки. Азия и Африка. М., 1997. № 5. С. 14–19.
5. Huisken R.H., Thatcher M.C. History as Policy. Framing the debate on the future of Australia's defence policy. Canberra: The Australian National University, 2007. 202 p.
6. Scott. D. Australia as a Middle Power: Ambiguities of Role and Identity. The Journal of Diplomacy and International Relations (New Jersey). Summer – Fall 2013. P. 111–122.
7. Agreement Establishing The Asean-Australia-New Zealand Free Trade Area / Australasian Legal Information Institute. URL: <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/2010/1.html>.
8. Joint Declaration on ASEAN-Australia Comprehensive Partnership – ASEAN. URL: http://asean.org/?static_post=joint-declaration-on-asean-australia-comprehensive-partnership.
9. Declaration – Summit On Financial Markets And The World Economy / G20. November 15, 2008. URL: <https://www.g20.org/en/g20/timeline>.